

הַלְבוּשׁ תַּפְּלִין סִימָן לַג

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה לחש]

ואס"כן שמע מנה דלא כבידא להו ליהא דלעיל בעשאם מקבעות ואחר"כך נהקלקל רבוץ?⁷

7) ובמשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק קפ) כתב, שאין חולק על דין זה.

[משנ"ב ס"ק טז]

דלא הקשרה למלאכת שמים אלא טהורה בלבד⁸.

8) ומטעם זה, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' ג, בתשובה מבן המחבר) שיש להחמיר שגם הצבע שבו משחירים את הרצועות יהיה מן המותר בפ"ך, וכן כתב הקסת הסופר (סי' כג ס"ב). אמנם, השומן השקוף שמורחים על הצבע כדי ליפותו, כתב בשו"ת נודע ביהודה (שם), שיש להקל לעשותו מדבר שאינו טהור. ובקסת הסופר (שם) כתב, שאף על פי ששומן זה כשר בדיעבד, מ"מ ראוי לכתחילה לעשותו מן המותר בפ"ך.

ולחשור את התפילין בדיו שנעשה מקליפי שביעית, כתב הגרשו"א אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' מב), שמוותר, הביא שכן מבואר בר"ש סירילאו על מ"מ שביעית (דף קכב, א).

[משנ"ב ס"ק יז]

כל האי צריך, לעפוקא הוא אפלו בדיעבד⁹.

9) ולענין העיבוד הנצרך לרצועות, כתב החזו"א (או"ח סי' ו ס"ק יא) שאף על פי שלדעת כמה מן הראשונים די במליח, ולא צריך עיפוץ, מ"מ לחומרא נוקטים שצריך אף עיפוץ. אמנם, למרות שלחומרא אומרים כן, מ"מ לקולא אין אומרים כן, ואם מלח את העור שלא לשמה, יתכן שאין לו תקנה, שמא כבר הוכשר עיבודו ונגמר שלא לשמה, וראה שם שנשאר בצ"ע.

ובזמנינו ששורים את העורות במים לרככם ואחר כך שמים אותם בסיד עד שהשיער נופל, ולאחר מכן מוסיפים לשרותם בחומרים חזקים כדי לחזקם, כתב החזו"א (שם) שלענין הרצועות נראה שדי בשרייתן בסיד לשמה, ואילו את שאר הפעולות אין צריך לעשות לשמה, שהרי מן הדין אין צריך לעשות את שאר הפעולות, ואם כן בודאי אין צריך לעשותן לשמה.

[משנ"ב ס"ק יח]

וטעם לנה, עין בלבוש ובמגן-אברהם¹⁰.

10) הלבוש (ס"ג) ביאר, שמאחר שעור הרצועות צריך עיבוד, משום שצריך שיהיו הרצועות רכות לקשירה ולכריכה [כמו שנתבאר בלבוש סי' לב ס"ז], נחשב עיבודו צורך התפילין, וצריך עיבוד לשמה כמו בתפילין עצמן. מזה שאין כן בעור הבתים, שבלא עיבוד הרי הוא חזק ומעולה יותר, שוב אין עיבודו חשוב כצורך התפילין, ומשום כך אף אם מעבדו, אין צורך לעבדו לשמה. והמג"א (ס"ק ד) ביאר, שכשם שצריך להשחיר את הרצועות לשמה, כך יש לעשות את עבודת העיבוד לשמה. [וראה ביה"ל ד"ה וצריך, שפירש דבריו].

[משנ"ב שם]

נעין בתשובת ר' עקיבא איגר דהספיק לדינא פהבר-שמואל הנ"ל והרעיש על המקלין בזה¹¹.

11) וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' לב ס"ח ד"ה בתחלת), שאין מועיל להשחירן לשמה אחר העיבוד כשלא נעשה העיבוד לשמה.

[משנ"ב ס"ק יט]

נדע דאם נתישנו ונתמעך מהן השחרות, צריך להשחירן מחדש, וכדלעיל בסימן לב סעיף לט"ז¹².

12) שכתב השו"ע שם, שאם התקלקל ריבוע התפילין צריך לרבע אותו מחדש, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק קפא), שמאחר שנאמרה הלכה למשה מסיני שיהיו התפילין מרובעות, צריכות התפילין לעמוד בריבוען כל שעה. והוא הדין כאן לענין שחרות התפילין, שהוא דין מהלכה למשה מסיני, שצריכות התפילין לעמוד בשחרותן כל שעה.

[ביה"ל ד"ה עור הרצועות]

וקתב הפרי"מגדים בפתיחתו: איני יודע אם מן התורה או מדברין¹³.

13) אמנם, בביה"ל לעיל (סי' לב ס"ז ד"ה טהורים) כתב, שמדברי הפמ"ג שם (משב"ז ס"ק כז) משמע שחזר בו ממה שכתב בפתיחה להלכות תפילין, וסובר שהוא מדאורייתא.

הלכות תפלין סימן לג

שעור (יד) מושב הקתים קנים פשרים. ואלו הם תדשים? כל שאוחרין מקצת העור שנקרע תפרו ותולין בו התפלין והוא חזק ואינו נפסק, ואם אין כאו לתלות בו אלא הוא נפסק הרי אלו יאנו:
הגה ויש אומרים דבתדשים פסולים ובישנים פשרים (רש"י והטור והרא"ש) וטוב (טו) *לחש לשתי הסברות, בן נראה לי:
ג *עור הרצועות צריך שיהיה מעור בהמה חיה ורפף (טו) הטהורים, (יו) *וצריך שיהיה מעבד
(ס) (יה) לשמו. *רצועות בין מעור בין מקלף פשרות. *הלכה למשה מסיני שיהיו *הרצועות (יט) פשרות

שערי תשובה

שנקרע קצת פסול לכ"ע, עין שם: [ה] לשמו. עכ"ל. ותנה הקדים הסדר והקדים תשובת רבי'ש ואח"כ תשובת באר"ש, ונחפז הוא פי הכאר"ע שקצ' יצא ראשונה בענין זה אם הרצועות מעבד שלא לשמה ע"י שהישראל ישיחיר אותם לשמה, אבל אין מסכימים עמו הגאונים כעל רבי'ש ובעל גאולת תרומה ומר"י הלוי וקל גודלי ורנציא ואטליא, וכלם חתמו על פסק ונדפס בדבר שמואל סי' יט שהלילה לעשות בן והרצועות פסולים ולא יצאו י"ח בהשקרה לשמה ע"ש. ונעין בשו"ת גיב מ"ת סימן ג בענין רצועות תפלין שמוציא העורות בשמן דגים הנקרא פיש-טראן, אין בו חשש מן הספר כפיין דכין דמקשיחה אינה עקר העצב השחור רק להציל העצב לחיותה ולכרף העור קצת, ואם לא היה כך גיב היה שחר וכשר לרצועות; ואם העצב שחר עצמו נעשה מן דבר הטמא צ"ע קצת; וצבע הקלת שהוא מחלוין, הלוי בפלגמת רש"י והרמב"ם ע"ש:

באור הלכה

הרין מפה שקכת הוא, ומצאתי זה בחתומים ופשוט: * לחש. עין במשנה ברוכה במה שקכתו "יש לסמך וכו'", הוא מהאלהי רבה בשם הבית-יוסף הנ"ל שהעתיקו להלכה. וקשוח דגם בג' תפירות יש לסמך במקום הדתק, וכמו שקכתתי במשנה ברוכה, ובין בתפירות ובין בישנות, אמר דבלאו הכי לא יברך עליהם, למה לא יקום מצות תפלין מחמת ספק לדעה הפלפול? אמר רבך מצאתי בדרך-החיים משמע גם כן שסמך בכל גונו במקום הדתק, אך הוא כפח דלא יברך עליהם, ולי נראה דב"ב תפירות יש לסמך במקום הדתק ארב פוסקים דפליגי אהרמב"ם ומקלין בזה, ועל-פי קל זה שכתבתי דברי שבפנים, ואולם בעיקר דרנא דפסיקת התפירות יש לגניית דעת עיני רב, ולאור לפי מאי דקמא לן דמפירה בגידין הוא הולכה למשה מסיני, ומתקבצים משמע דרובע התפירה הוא גס"פן הלכה למשה מסיני, ויש מחמירין עוד יותר כזה מרובע הקתים, עין לעיל בסימן לב סעיף מ באור הגר"א שם, אס"פן לפי מאי דפסק השלחן-ערות לעיל בסימן לב דאם עשאן מקבצין ואמר זה נתקלקל רבוען דצריך לתקן ופסולין כל זמן שלא תקנו, וכדמשמע שם בסעיף ט ב"י, אפאי מקל הכא הרמב"ם בפסקי ג' תפירות פחדשים, הא מוקלא נתקלקל הרובע, דעל-פירובי יש ג' תפירות בכל צד; אם לא נאמר דצריך דברך אלא שכלא חיי ג' תפירות בצד אחד, וסבירא לה דזה מקרי עדרן מרובעות בתפרן, אבל אם נתקלקל רבוע התפירות על-ידי פסיקת הגידין, כגון שפסק וית' התפירה, איקא לך דאפלו על-ידי פחות משלשה מקסל; אמנם אס"פן היה לו להרמב"ם והפוסקים לחלק בזה, ומקלא חזירו שום רבן חלוק בכל זה משמע דכשר בכל גונו, ואס"פן שמע מנה דלא סבירא להו לתא דלעיל כעשאים מקובעות ואמר רבך נתקלקל רבועין. ואולי יש לומר דזהו גס"פן פננת הרמב"ם במה שקכת "כל זמן שפני טבלא קמא", ששכלא הוא טבלא מרבעת, כדפרש הרמב"ם הביאו הרא"ש בהלכות קטנות, והפנה יהיה כל זמן שרובעי התפירה קמ, וכמו שקכתו מתחלה, ולכאורה פריש זה מקנן וומר מפה

באר היטב

אפלו תדשים דכשר בכי אפלו בנה אצל זה מ"מ בג' פסולים: (ה) לשמו. וישחירם לשמן. ואם השחירם לשמן אינו מועיל למה שלא עבדם לשמן, תשובת דבר שמואל סי' ז טו ע"ש. ובתשובת באר"ע שקס' סי' י"ד ורנציא ואטליא, וכלם חתמו על פסק ונדפס בדבר שמואל סי' יט שהלילה לעשות בן והרצועות פסולים ולא יצאו י"ח בהשקרה לשמה ע"ש. ונעין בשו"ת גיב מ"ת סימן ג בענין רצועות תפלין שמוציא העורות בשמן דגים הנקרא פיש-טראן, אין בו חשש מן הספר כפיין דכין דמקשיחה אינה עקר העצב השחור רק להציל העצב לחיותה ולכרף העור קצת, ואם לא היה כך גיב היה שחר וכשר לרצועות; ואם העצב שחר עצמו נעשה מן דבר הטמא צ"ע קצת; וצבע הקלת שהוא מחלוין, הלוי בפלגמת רש"י והרמב"ם ע"ש:

משנה ברוכה

אפלו כל אחד בצד אחר: **(יד) מושב הקתים.** הינו המתורא וכז"ל, וגם בזה **(יד)** דעת רמ"א כמו בהג"ה לעיל דגם הקתים צריכים להיות קזמים, אלא שסמך אלמעה: **(טו) לחש.** רוצה לומר, להחמיר מחמת זה לתכתלה בשתיקה. אף במקום שאי אפשר למצא תפלין אחרים ולא לחזור ולתפר תפלין אלו, יש לסמך על **(טו) המקלין בפסיקת התפירות, בין בתפירות ובין בישנות ובין בשתי תפירות ובין (טו) בשלש, אף בשלש יתרה שלא יברך עליהם, ועין בבאור הלכה: ג (טו) הטהורים.** דלא הקשרה למלאכת שמים אלא טהורה בלבד, גמרא: **(יז) וצריך.** כל האי (יז) צריך, לענובא הוא אפלו בדיעבד: **(יח) לשמו.** ואפלו הרמב"ם דמקל בפתים, וכמבאר לעיל בסימן לב סעיף לו, מודה הקא; וטעם לזה, עין בלבוש ובגמג' אברהם⁽¹⁰⁾. וההשקרה צריך גס"פן שיהיה לשמה; ואם לא עבדן לשמן, אינו מועיל אפלו אם ישחירן אחר-עך לשמן [תשובת דבר שמואל סימן ז' טו, ע"ש. ובתשובת באר"ע שקס' כתב דהשקרה לשמה מהני. ועין בתשובת ד' עקבא איגד דהסכים לדינא כהדבר שמואל והרעיש על המקלין בזה⁽¹¹⁾ ע"ש]: **(יט) פשרות.** עין בברוך שאמר דמשמע מדבריו דמצוה להשחירן עד שיהיו פשרות כעורב. ודע דאם נתישנו **(יח)** ונתמעץ מהן השחרות, צריך להשחירן מתדש, וכדלעיל בסימן לב סעיף לט⁽¹²⁾, ובמקום הדוק

שפרשו הם והפנה בזה כל זמן שהתורא קים, דמה ענין קיום התורא לקלקול התפירה; וצריך עיון בכל זה: * עור הרצועות וכו' הטהורים. עין במשנה ברוכה. וכתב הפריימגרים בפתיחתו: איני יודע אם מן התורה או מדרבנן⁽¹³⁾. ונפקא מינה להקל בסקנא אם אינו יודע אם תורה או טמאה, גם בעבוד לשמה אם יש ספק נראה להקל, דהוה דרבנן וספקו לקלא. ועין שם עוד לענין חפז עול תפלה של יד, ועין ברמב"ם פרק ג מהלכות תפלין הלכה טו דכלל את חפזו ותרצועות בתנא גנא, ועין לעיל בסימן לב ב"י סעיף קטן כו ובפריימגרים שם: * צריך שיהיה מעבד לשמו. עין במשנה ברוכה במה שקכתו דאם לא עבדן לשמה אינו מועיל אחר-עך ההשקרה לשמה, דלא פהבאר-עשק. וראיתי בספר דמשק-אליצור סעיף קטן יא שרוצה לומר דהגמרא סובר כהבאר-עשק ע"ש; ובאמת נראה לי פשוט דאינו כן, רק דבגמג' הגמרא דכיון דחזוין דעושה הוה שיהיה העור מתקן כל צרכו אפלו בהשחרות, על אחת כמה וכמה בעצם התקן של העור והנינו העבדי שצריך שיהיה בו, ואין זה ככלל גמג' ולומר מהלכה, דאין זה אלא גלוי מלתא, וזה מדרקק מאד בלשון הגמרא שקכת אחר-עך; וזהו שכתב הגמג' אברהם ונראה לי וכו', רעונו בזה לתרין מה שהקשה הפריימגרים על הגמג' אברהם ע"ש, דלרבי דמשק-אליצור יקשה מאד לישון הגמג' אברהם דכתב עבוד ונתשחרה, דבהשקרה בלבד די. וסבירא וז' שקכתו וז' שכתבתי למתוקי מתוך דברי ספר התרומה הובא בבית-יוסף לענין השקרה לשמה, שקכת דהשקרה היא כשאר תקוני העור הרצועין שאמר העבדי, עין שם. ודע עוד דנראה לגניית דעת, דלדעת הרמב"ם דעבדי לשמה אינה אלא מדרבנן, אפלו אם יסבר גס"פן כספר התרומה שצריך השקרה לשמה, על-כ"פ פנים אינה אלא מדרבנן, דהלא טעמו של ספר התרומה הוא כיון שערך השקרה הוא הלכה למשה מסיני לך מפילא צריך לשמה, כמבאר בבית-יוסף, אס"פן עבדי נמי הלא עקר העבוד הוא הלכה למשה מסיני, כמבאר בפריימגרים באש"ל אברהם בתחלת סימן לב, ואף-על-פי כן העבוד לשמה אינו אלא מדרבנן, כמו שהארין בזה הפריימגרים שם בסימן לב, בן נראה לגניית דעת: * רצועות בין מעור וכו' פשרות. וקלף המעבד לשתים, צריך עיון אי מהר לעשות רצועה מזה (מ"מ) בפתיחה לסימן לב ע"ש⁽¹⁴⁾: * הלכה למשה מסיני וכו'. ולענובא הוא אפלו בדיעבד, הרמב"ם בפרק ג הלכה א; והצנן לבאר זה, דיש הלכה שהוה רק למצוה בעלמא, כבשבת דף עט ע"ב עין שם: * הרצועות פשרות. בין השל ראש או השל יד, רמב"ם שם. ומספיקא אם מן התורה די בכל אחד עד כדי שעורו והשאר הוא למצוה ולגוי בעלמא, או דלמא כיון דהיא מחברת פלה פתדא צריכה להיות פלה שחר. וקצת נראה לזה מקצית הגמג' אברהם מנחות לה ע"א קמני מיתה בין יתקין וכו', דלא משני בהתיר על השעור ולא היה מקשה עוד אי מבפנים וכו'; ויש לנחות, דסבירא לה לטמקרא דלא היה התרומה מתיר על-כ"פ פנים מדרבנן לצבב בשני גונו מעד אחר משים דמתין כמקמר, עין בגמג' אברהם סעיף קטן ו, וצריך עיון. גם איני יודע אם התכלה למשה מסיני קאי גס"פן על חתיכת הרצועה שנכנסת בהשקרה; ובתחלתה לא מספיקא דחייב להשחיר, דלמא מתהפך הכית מנה המקום, עין בגמג' אברהם, אף דביבד אפלו שיהיה למש פתים, ועין ברמב"ם בפרק ג מהלכות תפלין הלכה יד. ונדר השחרות, עין בברוך שאמר שישחירן פנים אמת, ואחר-עך כשיחבשו קצת או ישחירו פנים אמת וכן פנים שלישיש, עד שיהיה העור שחר לכל הערך משפ כעורב. ונראה לי דהוה רק למצוה בעלמא, אבל מדינא כל שחל עליו ש שחר סגי לה. ולפי זה, אפלו אם היה שחר רומה למראה הפכל (שקורין בלא"ה) גס"פן פשר, ונראה לזה מנהג דף יט ע"א בקראות הדמים, דאם היה שחר פתרת טמא, בנה מכן, אפלו היה שחר ככחל טהור, וכפרש רש"י שם, אלקא

שער הציור

(יד) לבושי-שחר: **(טו)** אלהי רבה בשם הבית-יוסף: **(טו)** דרך-החיים ע"ש ובבאור הלכה: **(יז)** רמב"ם פרק ג מהלכות תפלין הלכה טו ולעיל בסימן לב בבית-יוסף ד"ה ומה שקכת רבנו שהרא"ש כתב וכו' ובהרבה מקומות: **(יח)** ב"ח בסימן לב:

הלבנות תפלין סימן לג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יט]

ובמקום הדיק הקשר מצוי מאד להתמקף השקרות ויש לזהר בזה מאד⁽¹⁴⁾.

[משנ"ב ס"ק כב]

ולקף לא בעינן בה גספן השקרות לשמן⁽¹⁸⁾ בדיעבד⁽¹⁹⁾.

18 ומריחת שמן לאק שקף המבריק את הצבע השחור, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' יג) שאף אם נעשית במכונה חשמלית ושלא לשמה, הרי היא כשרה, מה שאין כן במריחת צבע לאק שחור, שצריך שתיעשה לשמה.

19 אמנם לעיל (סי' לב ס"ק קפד ו-קפו) הביא פוסקים רבים הסוברים שהשחרת הבתים היא הלכה למשה מסיני, ולעיוכבא היא אפילו בדיעבד, ולדעתם השחרת התפלין על ידי עכו"ם פסולה, והרמ"א כאן שמכשיר והולך בשיטת המחבר. וראה שם שסיים שלדינא יש לעיין בזה.

[משנ"ב ס"ק כג]

דיש למנוע מלעשות כל זה על ידי קטן אפילו אם גדול יעמד על גבו ויצוהו לעשות לשמה⁽²⁰⁾.

20 שבעשיה שהיא בגוף התפלין, כתפירה וכיוצא בזה, מלבד הדין שצריך לעשותה לשמה, יש דין נוסף שאינו יכול לעשותה מי שאינו בתורת קשירה, וכמבואר בשו"ע לקמן (סי' לט ס"א) שכל שאינו בקשירה אינו בעשיה, ולפיכך לא מועיל אם גדול עומד על גביו, וכמו שנתבאר שם (ס"ק ח).

[משנ"ב שם]

אכל על ידי אינו יהודי וקטן אינו קטר עד שייעמד אחר על גבם⁽²¹⁾.

21 משמעות דבריו שבגדול עומד על גביו מותר לכתחילה, אמנם בביה"ל לעיל (סי' יד ס"א ד"ה וטוב) מבואר שאין לעשות לכתחילה על ידי קטן אפילו גדול עומד על גביו.

[ביה"ל ד"ה אפלו בדיעבד]

אף דשם כבר נטו החוטין לשם ציצית, אפלו הכי לא אקרנן דסתמא לשמה קא⁽²²⁾.

22 מסתימת לשונו משמע, שאפילו אם נטו החוטים על ידי אותו אדם שתלאם, אין להכשירם. אמנם, לענין שזירת חוטי הציצית, כתב לעיל (סי' יא ס"ב ד"ה לשמן) שאם טוואן אדם לשמן, כשרים החוטים אפילו שזרם בסתם, לפי שיכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה.

[ביה"ל שם]

עין לעיל בסימן יא כמה שפמה הדגול מרובה על השלסן צרוך דמתייר בטויה לקרא"ש על ידי צפ"ם⁽²³⁾.

23 ביאור דבריו, שהרא"ש (הל' ספר תורה סי' ג) כתב שמותר לעבד העור על ידי נכרי כשישראל עומד על גביו ומצוהו לעשות לשמה, ומזה למד השו"ע לעיל (סי' יא ס"ב) שהוא הדין לענין טוית החוטים. והקשה הדגול מרובה (הובא בביה"ל שם ד"ה וישראל) שמשמע ברא"ש שלא התיר בישראל עומד על גביו אלא בציור של עיבוד, שכיון שאין צריך לשמה אלא בתחילת העיבוד, דהיינו בנתינת העורות לסיד, שאינו אלא רגע אחד, אנחנו אומרים שהנכרי עושה על דעת הישראל המצוהו, מה שאין כן בטוית ציצית שכל טויה וטויה היא דבר בפני עצמו, שאף אם ישראל עומד על גביו לא מועיל.

[משנ"ב ס"ק כא]

דאף דלרמב"ם צריך להשחין גם מבפנים, כמו שהביתים הם שחריין, אין אנו נוהגין בקרמב"ם בזה⁽¹⁵⁾.

15 ואף לשיטת הרמב"ם אין זה מהלכה למשה מסיני, אלא מדין גוי התפלין.

ולענין חודי הרצועות, דהיינו מקומות החתך הנראים מבחוץ, כתב הקסת הסופר (סי' כג ס"ב) ובלשכת הסופר ס"ק ב) שיש לדקדק להשחירם, ואפשר שהוא בכלל הלכה למשה מסיני. אמנם, בפמ"ג שהובא להלן (סי' כד) משמע שלא כדבריו, שהרי כתב שמי שהשחיר את הרצועות שלא לשמה, יכול לצבוע את הצד השני לשמה, ולהפכו כלפי מעלה, ואם יש להשחיר אף את צידי הרצועות, עדיין ישרא בצידי הרצועות הצבע שהשוחר שלא לשמה (זכרון אליהו פ"ב סי' ב), וכן הביא החו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' לו) ראה מהתיקון תפלין (עמ' מא) שכתב שמשחירים את הרצועות ואחר כך חותכים אותן, שאין צריך להשחיר את הצדדים. וכן כתב בתשובות והנהגות (ח"ב סי' כב), שהגר"ז לא הקפיד על זה, עיין שם טעמו.

[ביה"ל ד"ה הרצועות שחחת]

יוסר קשא אחת שראיתי לגאון אד שנתקשה על הרמב"ם⁽¹⁶⁾.

16 שכתב (פ"א מהל' תפלין ה"ה), שההלכה שנאמרה למשה מסיני שיהיו כתובים בדיו, לא נאמרה אלא למעט שאר מיני צבעונין, ומשמע שכל דבר שיעשה ממנו מראה שחור הרי הוא כשר.

[ביה"ל שם]

ולדברינו ניחא, דשחר סתם הנה משמע אפלו אם הוא רק בקהל⁽¹⁷⁾.

17 ומכאן קושיה זו כתב בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רנו), שלכך נאמרה ההלכה לכתוב בדיו דוקא, כדי להורות שאם נכתבה האות בדיו שחור, כשרה היא אף לאחר שהוכתה מראית הדיו ונעשית כעין צבע אדמדם [שקורין ברא"ן]. מפני שדין זה אינו אלא בכתובה שיש לכתוב בדיו שחור. והובאו דבריו במשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק קכח), ועיין שם שנחלקו החתם סופר והפמ"ג בדין זה.

הלכות תפלין סימן לג לד

ד' ר' אלול תשס"ו

נח באר הגולה

כ תוספות והרא"ש
בשם רבנו יוסף
ל תרומת השמן וספר
התקנות מ בית"ד
א מנחת לך לפרוש
רש"י שם ורמב"ם
בפרק ג' ובשמואל
ובא וסמ"ג וסמ"ד
בשם סבא סאנן
וישראל תפלין
שנמצאו בפלטה
בימה של רבני קבר
וחזקאל ורבנו יונה ורמב"ן ורש"י בתשובות הקטנות לרמב"ן סימן רלה:

(כה) י"ש מתירים (י) (כו) לתפר (כז) מצד פנים, ל"ש אומרים מה שמקיף ממנה הראש, ובשל יד כדי שמקיף הרוזע לקשר התפלה עם הרוזע וכדי שתמחה עד (כח) אצבע אמצעית ויכרך ממנה על אותו אצבע שלש כריכות ויקשר, אין להם תקנה לא בקשינה ולא בתפירה, וכל יתרון הארך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים סביב הרוזע ובשל ראש מה שתלוי ממנה, *אין התפירה והקשינה פוסלים בה. *ובשעת הדחק יש לסמוך על (כט) המתירים כדי שלא (ט) יתבטל ממצות תפלין:

לד סדר הנחת הפרשיות בתפלין, והמהדרים אשר להם ב' זוגות תפלין, ובו ד' סעיפים:

א (א) *סדר הנחתן בבתיים, לרש"י והרמב"ם 'קדש' משמאל (ב) (ה) המניח בבית החיצון, ואחריו

באר היטב

התנה דאסור לתפר, ע"ש בארף: (ט) יתבטל. ולא יכרך, דברכות אינן מעכבות, ט"ז, ועין בתשו' שבות' יצחק ח"א סימן א, וע"ל סימן ט ס"ק ו מ"ש ונכתב בספר אליה רבה דיוקא מה שמקיף הראש והרוזע, אבל מה שתולה ממנו מתר כדיעבד בתפירה אף שלא בשעת הדחק, ומ"ש ב"י דמהר"ם"ם משמע דאסור, לא משמע הכי כבס"ק משנה, וכן פסק בספר זכרון לר"י מהר"ן:

(ב) המניח. ובאשר אזלין בתר זמין ושמאל דעלקא, מ"א:

באר הגולה

מהר"ם מרוטנבורג אחרונים בסימן ד השיג עליה, דעקר קפידא על השעור, שתשאר כל יד כפי כדי למתח ולכרך, ואף דלאחר הכריכה סביב הרוזע נשאר הקשינה למעלה מהאצבע לא חישבין; אף זאת נסתפק, דלא יהיה הקשינה על האצבע נופא כיון שגם שם שרף קשינה, עין שם באריכות. ומכל מקום נראה לעניות דעתי, לכתחלה טוב שיחפר אותו הפקוס בגידיו, ומצד פנים שלא יהיה מנכר, כי אפילו אם נחש לתמרה הפחצית השקל דנה מקרי תוף השעור, מפל מקום נראה פשוט שבדאי נוכל לסמך בזה על רבנו תם ושא"ר אלושנים דמקלין בתפירה. ודע דמה שאינו אנשים מחברין הרצועה מנה ובה שלא בתפירה, זה לא עדיף מקשר ואפשר דגרעא ממנה: * אין התפירה והקשינה וכו'. ומכל מקום יש נפקא מנה בין השלי"ד לשל"ראש, דבשל"ראש, אם ישאר כף ולא יתכנה לה הרצועה שנפסקה, לא בקשינה ולא בתפירה, בודאי אסור לו לכרך על התפלין, ולא נוכל להכשיר כמה שנשאר גרודמין דהינו הרצועה השניה, וכמו בעצית לעיל בסימן יב, דהיי מסקינן במנחות לה ע"ב דברצועות פסול גרודמין ומכל מקום מזהיב להניח התפלין אם נאבד הרצועה ואין לו שום עציה, דשואק הלכה פהשיטות שפוכרים דהאי "זכמה שעוריה" אשלי"ד גאי, עין בבית"דוסף לעיל בסימן כז, אף באמת בזה יש לו עצה אחרת, ויכול להמיר הקשר למקשה הרצועה לשני הצדדים, ויכל בשעת הדחק לצאת בזה אם ישאר שני טפחים לכאן ולכאן, עין שם בסימן כז במשנה ברורה. ומכל מקום נפקא ממנה מפל זה לענין אם נפסקו שני הרצועות משני הצדדים ולא נשאר כי אם מה שמקיף הראש, ובשלי"ד אפילו אם לא יחבר כלל מתר לכרך על התפלין, ויכול לעיל בסימן כז סעיף ת, ולפי זה בודאי מהני תפירה אפילו בחוטים ומצד חוץ או קשר; אף כל זה אם לא היה עושה הוי כריכות, ולידין דמנגנון לעשות כריכות, כבר כתבנו ששוכ שיתפרנו בגידיו ומצד פנים כדי לצאת בזה חשש של הפחצית השקל:

* סדר הנחתן. עין במשנה ברורה. ופשוט דאפילו בשלי"ד, בגון היכא שאין לו תפלין של יד ול' ויש לו שני תפלין של ראש, דמבאר לעיל בטולה עור על אחד מהם, דזקא אם שחין שם פסוק, כמבאר בבית"דוסף (טול' בבית שפוטכו מתבאר דכרי בבית"דוסף) שתיסדים דהאי דינא דאם החליף פרשיותיהם פסולין קאי נמי אשלי"ד. ולכאונה הוא הדין דאם כתבן על ארבע קלפים ונתנן בבית אחד דיצא בזה אפילו אם לא דקנו, כמבאר בסימן לב סעיף ז' בבית"דוסף, שצריך לזהר נמי שיהיה מנחין דזקא פסוק, קדש משמאל וכו', או אפשר דקא לא מנכר כל"כ חילוק כמו בקלף אחד בשלי"ד שכותב וקנה אחר שמע; וגם להסמ"ק^ק יפל ספק זה, דאפשר דאף הסמ"ק יודה בזה שהוא פסול כיון שהם ד' קלפים, או אפשר דלהסמ"ק לא נזאמר כלל דין קביעות מקום להפרשיות

ברצועות הדל"מ שיהיו שחרות הוי זה כמו טוהה דציעית דפסול בנכר, ונ"ל דאם חזר ישאל והשחין לשמן פשר, מ"א: (י) לתפר. דזקא בגידיו ודזקא לתפר לצד פנים, אבל לקשר או לתפר לצד חוץ פסול. ואם נפסקה המעברתא מתר לתקנה, דבר' שמואל סימן ריא: (ט) אצבע. ורצה לומר שתמחה הרצועה כפשוטה בלא כריכות, וט"ז מחמיר לכתחלה אפילו נפסקה הרצועה לאחר שנקשר ממנה סביב הראש רק מה שתלוינה לפניו עד הטבור ברצועה זמין ובשמואל עד

משנה ברורה

דאם חזר ישאל והשחין לשמן פשר, והביא ראיה לזה, והפרי' מגדים ושאר אחרונים השיגו על ראיתו ונשאר בדין זה בצריך עיון, ונתן הפרי' מגדים לזה עצה אחרת, שישחיר בצד השני של הרצועות לשמן, דאף שהשחיר משני צדדים כשר כמבאר בסעיף ג, ויהפך הצד שהשחיר לשמן למעלה; וכל זה הוא אם אין לו רצועות אחרות, וכמו שבארנו בבאר הלכה: ה (כה) יש מתירים. אפילו בתוף השעור שמקיף הראש והקברת: (כו) לתפר. דזקא תפירה, (כג) אבל קשינה בתוף שעור הנ"ל לכלי עלמא פסול מן התורה, דכתיב "וקשרתם", ודרשו חז"ל: קשר תם, דהינו הרצועה שקושר בה התפלין תהא תמה ושלמה ולא קשוטה²⁴. גם התפירה הוא (כד) דזקא בגידיו ולא בחוטיין. קחב בתשובת דבר' שמואל: אם נפסקה המעברתא, מתר לתפרה²⁵: (כז) מצד פנים. כדי שלא יהיה מנכר מבחוץ כלל, וכל' שכן אם מקום התפירה נגוס לתוף המעברתא דשרי לדעה זו: (כח) אצבע. ורצה לומר, שתמחה הרצועה בלא כריכות²⁶, דזהו שעור ארך הרצועה של יד, וכנ"ל בסימן כז סעיף ח. והטעם דהקל בשל"ראש, עין בדרכ"י משה²⁷: (כט) המתירים. הינו דמתר אפילו לתפר בגידים בתוף השעור שמקיף הראש והקברת, (כס) וחזין לשעור הזה מתר אפילו לקשר וכל' שכן לתפר בחוטים; אבל בכל זה (ט) אין יכול לכרך עליהם, פי (כז) מעקר הדין צריך להחמיר בה' שאומרים, דספק תורה לתקרא, אף כדי שלא יבטל לגמרי את המצוה ויניחם עד שימצא אחרים. ועין בט"ז שפוסק דגם ברצועה של ראש אין יכול לכרך עליה עד שיהיה הרצועה של זמין עד הטבור ושמואל עד התנה שלמה בלי קשינה ובין השפירה. אבל בספר אליה רבה הכריע להלכה, דבין בשל"ראש ובין בשל"יד, לכד מה שיש בתוף השעור שמקיף הראש והקברת יכול לתפרו אף שלא בשעת הדחק ולכרך עליהם, (כט) אף שיזהר לתפר מצד פנים שלא יהיה מנכר התפירות מבחוץ, דאם הוא מנכר לא עדיף מקשר, וגם (כט) שיהיה בגידיו, אבל בחוטיין או קשינה אסור אפילו בשל"ראש, וכן פסק בספר ישועות יעקב ובדר' תחיים. ומכל מקום אם יכול להשיג רצועה שלמה, בודאי נכון להחמיר לכתחלה בהש"י,

כי כמה מאחרוני ומגני העתיקו דכריי להלכה, אף במקום הדחק בודאי יכול לסמך על כל הגאונים הנ"ל ולכרך, ובפרט אם נשאר בהשל"ראש שני טפחים תלויים לכד מה שמקיף הראש, בודאי יש לסמך להקל דמהני תפירה. ועין לעיל בסימן כז במשנה ברורה סעיף קטן מד. אם נפסקה הרצועה ברחבה ולא נשאר כשעור שעורה, הניח הפרי' מגדים בצריך עיון אי רשאי לתפר, ועין לעיל בסימן כז סעיף קטן מב מה שכתבנו שם: א (א) סדר הנחתן. דע, דלכלי עלמא (ב) אם החליף איהו פרשה, שנתנה שלא בביתה המיוחד לה, פסולין²⁸ אף דיש ד' פרשיות כדי' בתיים, וכל' שכן אם נתן שתי פרשיות (ב) בבית אחד: (ב) המניח. ואפילו (ג) אם המניח

שער הציזון

(כג) מגן' אברהם: (כד) מגן' אברהם והג"א ושאר הרבה אחרונים, דלא כהאליה רבה: (כה) פן מצד הפרי' מגדים לשיטה זו וכן פתב הפאמר' מרדכי: (כו) ט"ז: (כז) פרי' מגדים: (כח) רבנו יצחק: (כט) פן איתא ברבנו יצחק בשם רבותיו שהתחיק האליה רבה שיטתו לרינא, וכן כתב בישועות יעקב, ובדר' תחיים סתם בזה: (ל) מנחות לה: (ל) פרי' מגדים בסימן מב סעיף קטן ב: (ל) מגן' אברהם: